

uspeh. V nekoliko drugačnih besedah, manj precizno sicer, toda v bistvu isto kot Lenin leta 1916 je dejal Cankar v svojem predavanju Očiščenje in pomlajenje aprila 1918, ne da bi vedel za Leninov rokopis: »Temeljna načela socializma in zadnji cilji njegovi so last vseh narodov; toda pota, ki vodijo do teh ciljev, si mora začrtati le vsak narod zase, po svoji osebnosti, po svojih domačih gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah.«

Ne pozabljajmo prav tako, kako pravilno je razumel Ivan Cankar slovensko narodnostno vprašanje, kako je realistično ocenjeval jugoslovanstvo, kako ustvarjalno je posegal v kulturno življenje. Samostojno in marksistično, v večji meri kot oficialni socialnodemokratski zastopniki, je pojmoval socialne, narodnostne in kulturne probleme.

Zatorej se spominjajmo Ivana Cankarja — pogostejše kakor to delamo danes — kot velikega pisatelja in hkrati kot velikega revolucionarja-socialista.

France Klopčič

BLAZNIKOVO POSVETILO V PREŠERNOVIH POEZIJAH

Študijska knjižnica v Kranju hrani izvod Prešernovih Poezij iz leta 1847, ki ima na tretji strani s svinčnikom napisano nemško posvetilo:

MEINEM FREUNDE HERRN JOH. GUTMAN ZUM ANDENKEN. JOS. BLASNIG.

Omenjeno knjigo Prešernovih Poezij je torej Jožef Blaznik daroval svojemu prijatelju Janezu Gutmanu v spomin. Posvetilo je s svojo roko napisal znani ljubljanski tiskar Jožef Blaznik, ki je med drugim tiskal tudi Poezije. Njegova tiskarna, ki je leta 1959 praznovala 130. obletnico svojega obstoja, je imela pomembno vlogo v izdajanju slovenskih tiskov v Prešernovem času in tudi kasneje. Več o tem glej pod značko Blaznik Jožef v Slovenskem biografskem leksikonu in jubilejno brošuro »130 let Blaznikove tiskarne«, Ljubljana 1959.

Obdarovanec je Janez Gutman. Rojen je bil 1808 v Mokronogu na Dolenjskem, postal 1847 magistratni svetnik v Ljubljani, bil leta 1848 začasni ljubljanski župan, v naslednjih letih pa županov namestnik. Nato je opravljal še vrsto drugih javnih služb, nazadnje je bil 1874 referent okrajne komisije za regulacijo zemljiškega davka v Kranju. Umrl je 6. sept. 1875 na Jezerskem. Leta 1848 je aktivno posegel v marčne dogodke, sodeloval pri ustanovitvi narodne straže, na ustanovnem zboru razložil njen pomen in izdal najnujnejša organizacijska določila, sestavil zahvalno adresso in bil član odposlanstva, ki je odšlo na Dunaj, ter ob tej priložnosti stopil v Pragi v stik s Slovansko lipo. Po letu 1849 si je prizadeval za ustanovitev realke in univerze v Ljubljani ter se potegoval za enakopravnost Slovencev, predlagal dvojezične ulične napise. (Glej v Slovenskem biografskem leksikonu pod značko Gutman.)

Tega Janeza Gutmana, moža na visokih javnih položajih, imenuje Blaznik svojega prijatelja. Zanima nas, kako je mogel Blaznik temu svojemu prijatelju posvetiti ravno Prešernove Poezije.

Iz ugotovitev Avgusta Žigona (Zapuščinski akt 1904, str. 8—11 in Komentar k Prešernovi čitanki 1922, str. 73—74) ter iz dopolnitev Jaka Žigona (Naši razgledi 1960, str. 62) vemo, da je Blaznik kmalu po Prešernovi smrti — 15. marca 1849 — odkupil vse še neprodane izvode Poezij, kakih 600 nevezanih in 150 vezanih. To zalogo je počasi prodajal in tudi poklanjal. Preostalih 190 neprodanih izvodov je od njega odkupil ljubljanski knjigotržec Oton Wagner leta 1865, da je 1866 lahko založil Levstikovo izdajo v Klasju.

Iz povedanega sklepamo, da je Blaznik daroval Poezije prijatelju Gutmanu med letom 1849 in 1865. Če pa upoštevamo, kako pomembna politična osebnost je bil Gutman v letih 1848—1849 in da se je zavzemal tudi za slovenske narodne stvari, potem lahko razumemo, da ga je hotel Blaznik posebno razveseliti in mu morda celo izkazati priznanje ravno s slovenskimi Poezijami, ki jih je pravkar dobil v last. Zato smo upravičeni postaviti nastanek posvetila in obdaritev v leto 1849.

Gutman se je na naslovno stran Poezij s črnilom podpisal in pesmi hranil v svoji knjižnici. Njegova družina jih je imela tudi še po njegovi smrti, dokler jih ni njegov sin Emil Gutman, ki se je 1897 preselil v Gorico, podaril skupaj z zbirko 163 knjig gimnaziji v Kranju. (Poročilo kranjske gimnazije 1900, str. 32.)

Na gimnaziji je dobila knjiga na naslovno stran dva žiga, žig gimnazije in žig učiteljske knjižnice. Poezije so bile sprva broširane, o čemer še sedaj pričajo sledovi na zelenkastem ovitku, ki je bil ob vezavi odstranjen. Gimnazija je dala Poezije vezati

tudi zaradi tega, ker je imela v knjižni omari samo ta izvod, zakaj prvi izvod, kupljen v šolskem letu 1869/70, se je izgubil najbrž v času, ko je bila gimnazija za nekaj let ukinjena. (Program kranjske gimnazije 1870, str. 26.)

Med nacistično okupacijo so bile naše Poezije hkrati z drugimi slovenskimi knjigami izločene iz gimnazijske učiteljske knjižnice in začasno odložene v neko šupo pri gasilskem domu. Od tam jih je skupaj z večjim številom slovenskih knjig spravil stanovalec v sosedni hiši na podstrežje gradu Kieselstein. Tam so knjige v vlagi in prahu dočakale osvoboditev, nakar so bile jeseni 1952 oddane Študijski knjižnici, kjer se hranijo med prešerniani.

S temi pojasnili je prikazana dosedanja pot Poezij in navedena vrsta njenih dosedanjih lastnikov. Ta prispevek k prešernoslovju objavljamo ob ustanovitvi Prešernovega spominskega muzeja v obnovljeni pesnikovi hiši v Kranju.

Stanko Bunc

PRVI IZPITI IZ SLOVENŠČINE NA MARIBORSKI GIMNAZIJI

Reforme Jožefa II. so močno posegle v razvoj slovenskega ljudstva. Posledice nekaterih njegovih najbolj osovraženih novotarij so se še čutile, ko so le-te že davno odpravili.

Za Jožefove vlade je posebno zrastel pomen šolstva. Le izobrazba odpira odslej vrata v mestne, deželne in državne urade. Tudi sodstvo opravljajo vnaprej samo šolani sodniki. Zato bi pričakovali tudi pri nas razcvet srednjih šol in mariborske gimnazije. Toda nekatere reforme Jožefa II. so tako razburile ljudstvo, da je zasovražilo vse, kar je bilo državno. Naravnost v sršeno gnezdo pa je podregal Jožef II. z ukazom, naj se nagrobni spomeniki uporabljajo za tlakovanje ulic in da se mrlič ne smejo več pokopavati oblečeni, marveč le zaviti v rjuho. Enako je prepovedal uporabo krst. Vsaka župnija je smela uporabljati za pogreb le eno veliko krsto za vse ne glede na to, ali je umrl novorojenec ali odrasel človek. V njej so spravili mrliča na pokopališče, kjer so ga vrgli iz nje v grob.

Odpor slovenskega ljudstva na Štajerskem proti Jožefu II. se je nazorno pokazal v odnosu do mariborske gimnazije. Ni hotelo več pošiljati otrok v njo. Prej je vstopalo v prvi razred letno 20 do 28 učencev, po nepriljubljenih Jožefovih reformah pa le 7 do 8. Komaj osem let po ustanovitvi je šela mariborska gimnazija že 150 učencev, leta 1787 pa je padlo število gimnazijcev v vseh petih razredih na 29, torej povprečno na 6 v vsakem razredu. V naslednjih letih se sicer stanje izboljšuje, vendar pa je pretila še več let nevarnost, da država ukine zavod, ki je imel l. 1791 vedno še komaj 42 učencev, leto pozneje pa 45. Mariborčani bi tedaj gimnazijo tudi izgubili, če ne bi primanjkovalo izobraženstva, ki je bilo prav v tistem času posebno potrebno.

Zlasti je bilo premalo slovenščine večših uradnikov za slovenske kraje na Štajerskem. Kljub vsemu prizadevanju Jožefa II. nemške osnovne šole niso mogle ponemčiti Slovencev. Premalo jih je bilo in preveč so bile oddaljene druga od druge, zaradi Jožefa II. pa tudi premalo priljubljene, da bi se dala doseči splošna šolska obveznost otrok. Če bi se tudi posrečilo ponemčiti vse šolarje, še s tem germanizacija ne bi zajela večine mladine. Razen tega so bili učitelji premalo izobraženi in premalo spretni, da bi mogli popolnoma prekvasiti z nemško miselnostjo otroke, če bi že to tudi res hoteli. Šolarji so se naučili nemščine le za silo, nikakor pa ne tako, kot je želel Jožef II., da bi zamenjali svoj materin jezik z nemškim. Tako se tu ni dalo vladati brez slovenskega jezika in dr. Andrej Kavčič je znal prepričati o tem tudi vladne kroge.

Propadanje leta 1758 ustanovljene mariborske gimnazije je zaskrbelo tudi vlado, ker je pretilo s tem tudi pomanjkanje slovenske duhovščine, iz katere si je hotel ustvariti Jožef II. oporo državne uprave. Ob nedeljah in praznikih je morala s prižnic oznanjati in razlagati državne ukaze in odloke. Župniki so vestno vodili tudi matične knjige, ki so dobile tem večji pomen, odkar vojakov niso več lovili, ampak izbirali na naborih na osnovi natančnih spisikov. Da bi duhovščina laže opravljala te naloge za državo, je razbil prejšnje preobširne župnije in ustanovil mnogo novih. Ko je bila tako potreba mnogo večja, pa je dotok z mariborske gimnazije skoraj popolnoma odpovedal.

V tej zadregi si je skušala državna uprava pomagati s tem, da je začela širokogrudno razlagati predpise, ki so ovirali šolanje, a ti ukrepi niso zadoščali, da bi rešili mariborsko gimnazijo krize. Od tedanje avstrijske birokracije pa bi zaman pričakovali